

СРПСКА КЊИЖЕВНОСТ ЗА АНГЛОСАКСОНСКО ТРЖИШТЕ

(*Cat painters: an anthology of contemporary Serbian poetry*, ур. Биљана Д. Обрадовић и Дубравка Ђурић, Њу Орлеанс: Dialogos Press, 2016)

Последњих деценија сведоци смо инсистирања западних медија на приказивању Србије и српске културе у негативном светлу. Утолико је подухват Биљане Д. Обрадовић и Дубравке Ђурић на састављању и објављивању антологије савремене српске поезије у преводу на енглески језик више вредан хвале. По речима самих уредница, у наслову антологије садржан је и завет или задатак који ова књига треба да оствари: она треба да преиспита стереотипе о Балкану и пружи позитивнију и репрезентативнију слику Србије у односу на ону коју просечни читалац са Запада, урођен у карактеристичне западњачке дискурсе о Балкану и о Србији, има. У том смислу наслов књиге функционише на више равни, истовремено повезујући српску са западном културом и кокетирајући са њом, али и пародирајући већ поменуте негативне конотације које у тој култури има балкански културни простор. Не само да мачка има двоструку, амбивалентну симболику у обе културе, што указује на нераскидиве везе српског културног простора са западним простором(има), већ се ова симболика додатно усложњава мотивом уметника, која свакако код читалаца обеју култура конотира иста или слична значења. Тако наслов функционише као заокружен и комуникабилан симбол: савремена српска поезија, поникла на прожимањима Истока и Запада, друга али ипак не потпуно другачија, од претпостављених читалаца ове књиге сакривена испод стереотипних представа о Србији и Србима, треба да се откључа као *дивна и нежна* поезија, која се бори за опстанак и која је израсла из те борбе. Мотив мачке-уметнице у овом случају је тенденциозно референцијалан, јер заједно са сликом „Мачка-уметница“ Милете Продановића, која је узета за корице књиге, указује и на филм „Cat people“ Пола Шредера (у којем је главна јунакиња трансформисана у прелепог црног пантера), као и на истоимени филм из 1942. године, у којем се главна јунакиња претвара у предивну звер која прождире мушкарце, при чему је за прототип главне јунакиње филма вероватно узета Милена Павловић Барили. Може се рећи да антологија има двоструку насловну страну: читалац се прво сучава са Продановићевом сликом, а затим и са сликом Павловић Барили којом је ова прва била инспирисана. Тиме се насловни мотив потврђује

и на плану илустрације, а читалац се, преко игре цитатности, упознаје са богатством и вишеслојношћу српске културе.

Готово петсто страница књиге садржи рецензије антологије (америчких критичара и уметника: Рејчел Блау ДуПлези, Ричарда Џексона, Церома Ротенберга, Марџори Перлоф, Рона Силимана и Стефани Сандлер), уводну реч Чарлса Бернстина, знаменитог америчког песника, предговоре Биљане Д. Обрадовић и Дубравке Ђурић, као и песме седамдесет и једног српског песника, уз фотографију сваког од њих, као и кратку биографију и библиографију. Поред тога, у антологију су укључене и биографије преводилаца текстова и алфабетски попис имена песника. Највећи број превода на енглески језик урадила је проф. др Биљана Д. Обрадовић, али су у текст укључени и преводи тридесет других преводилаца, онда када су се уредницама ти преводи чинили одговарајућим. Треба назначити и то да је антологија посвећена Чарлсу Бернстину, који је упознао уреднице, и песнику Чарлсу Симићу, састављачу више антологија српске поезије у преводу на енглески језик, који је, према речима ауторки, „отворио пут за нас“. Рад на антологији подржало је Министарство културе и информисања Републике Србије.

Српском читаоцу није потребно нарочито представљање проф. др Дубравке Ђурић. Као песникиња и књижевна критичарка, преводилац и састављач више антологија поезије, али и једна од покретача и уредница часописа „ProFemina“, Ђурић је већ неколико деценија присутна на српској културној сцени, а нарочито је уважена као теоретичар у оквиру женских студија. Импозантан посао при састављању антологије обавила је и проф. др Биљана Д. Обрадовић, америчко-српска песникиња (она је један део детињства и младости провела у Југославији, а у Београду је завршила и основне академске студије англистике) која пише на енглеском језику, али преводи своју поезију на српски језик, а такође и професорка и управница департмана за енглески језик и књижевност на Ксевијер универзитету Луизијане у Њу Орлеансу, књижевна критичарка, преводилац и антологичарка. Њене заслуге на пољу успостављања интеркултурних, српско-америчких веза, али и популаризације српске културе у свету, вишеструке су. Поменимо само четири књиге превода на српски језик савремених америчких песника (Џона Герија, Стенлија Кјуница, Патриције де Ракевилц и Бруса Вајгла), који тешко да би иначе били преведени код нас, али и преводе двеју књига песама Братислава Милановића. Ауторки ово није прва антологија српске поезије; 2002. године Обрадовић је објавила и билингвалну антологију „Fives: Fifty Poems by Serbian and American Poets“ (Belgrade/Merrick, New York). Не мање важно, Обрадовић потписује и више приказа збирки савремене поезије на српском језику у престижном интернационалном часопису „World literature today“, као и преводе песама савремених српских песника у истом магазину.

Корпус антологије изабран је по више критеријума. Пре свега, уреднице су имале намеру да у књигу укључе оне песнике који нису преокупирани националном прошлошћу и руралном средином, већ су окренути ка будућности. Овај критеријум, међутим, не односи се и на избор песника с обзиром на форму и стил којим се служе – антологија обухвата песме како везаног, тако и слободног стиха, експерименталну поезију и поезију традиционалније оријентације. Како истиче Биљана Д. Обрадовић, доминантна црта савремене српске поезије јесте ауторефлексивност, али та поезија је на формалном и семантичком плану, као и у погледу поетичких утицаја, јако разноврсна. У том смислу комуникабилности књиге доприноси и чињеница да су у предговору књиге и уз биографије писаца назначени контексти у којем су поједини текстови писани, односно утицаји и покрети у чијем окриљу су стварани.

Ограничења при избору такође нису била тематско-мотивског типа; нагласак није стављен на неку политичку, културну или естетичку перспективу. Оно што, међутим, у тематском погледу повезује песнике антологије јесте њихова урођеност/укљученост у политичке, економске и културне промене, и у том смислу антологија треба да прикаже разноврсност начина на који су различити српски писци те промене рефлектовали у својој поезији. Оваква намера утицала је и на то које ће генерације песника ући у избор, јер је реч о ауторима који су рођени између 1940. и 1981. године и који се у књижевни живот укључују од шездесетих година двадесетог века. Ово су управо оне генерације српских песника које су, према мишљењу приређивачица издања, биле суочене са бројним изазовима на друштвено-политичком плану, што је нашло и одговарајући одраз у њиховим делима. Значајно је и то да антологија укључује ауторе који су одрасли и/или живе у различитим деловима Балкана и света и који у неким случајевима припадају и књижевностима других народа, као и ауторе који етнички нису Срби, али се осећају Србима. Дубравка Ђурић у том смислу истиче да антологија треба пружити позитивнију, мултиетничку и репрезентативнију слику Србије него што је то случај код једнозначних представа Србије у западној јавности. Важно је истаћи и то да антологија укључује подједнак број песникиња и песника, чиме се не само даје реалнија слика савремене српске поезије, која се све више удаљава од мушког канона, већ се и, како Ђурић истиче, пружа у овом тренутку потребна подршка младим женским писцима које чекају афирмацију у и даље патријархално оријентисаној култури. У том смислу можемо схватити и већ поменути посвету књиге: „пут за нас“ јесте пут и савремене српске поезије и савремене женске поезије.

При избору песама коришћено је више антологија, збирки песама и књижевних часописа; у највећем броју случајева приређивачице су ступа-

ле у контакт са песницима, који су и сами давали избор из својих песама. Песме нису биране само према квалитету, већ и према својој репрезентативности за опус појединачних песника и конкретни покрет или песничку групу којој су припадали. На тај начин добијена је антологија и високих уметничких квалитета и антологија која прати динамичан и турбулентан развој српске поезије друге половине 20. века. Смисаона чворишта која овај избор песама успоставља циркулишу између традиционалног и савременог и индивидуалног и колективног искуства. Притом, како су песници у антологији распоређени према години рођења, од најстаријег ка најмлађем, један поред другог нашли су се аутори различитих сензибилитета.

Иако антологија, наравно, није могла обухватити све добре песнике и песме, уреднице истичу да она ипак обухвата неке од најзанимљивијих песничких појава у српској књижевности после Другог светског рата. Песници и песници који су укључени у избор су следећи: Вујица Решин Туџић, Јудита Шалго, Каталин Ладик, Љиљана Ђурђић, Стеван Тонтић, Мирко Магарашевић, Слободан Тишма, Слободан Зубановић, Драган Ј. Ристић, Раша Ливада, Душко Новаковић, Радмила Лазић, Новица Тадић, Владимир Копици, Војислав Деспотов, Братислав Р. Милановић, Стана Динић Скочајић, Славољуб Марковић, Саша Важић, Ивана Миланков, Милован Марчетић, Александар Сокнић, Верица Живковић, Милан Ђорђевић, Милош Комадина, Миодраг Раичевић, Никола Вујчић, Кајоко Јамасаки, Нина Живанчевић, Снежана Милић, Даница Вукићевић, Јелена Ленголд, Звонко Карановић, Живорад Недельковић, Драган Јовановић Данилов, Војислав Карановић, Дубравка Ђурић, Биљана Д. Обрадовић, Јасна Мањулов, Дејан Илић, Милорад Ивић, Ненад Милошевић, Милан Орлић, Марија Кнежевић, Јелена Маринков, Саша Јеленковић, Дејана Николић, Владислава Војновић, Ласло Блашковић, Ото Хорват, Срђан Ваљаревић, Ана Ристовић, Наташа Жижовић, Ненад Јовановић, Ксенија Симић-Мулер, Снежана Жабић, Милена Марковић, Јелена Лабрис, Ален Бешић, Дејан Чанчаревић, Даница Павловић, Наталија Марковић, Енес Халиловић, Драгана Младеновић, Јасмина Топић, Синиша Туџић, Марјан Чакаревић, Маја Солар, Владимир Стојнић, Љиљана Јовановић и Јелена Савић.

Док је у првом предговору, оном Биљане Д. Обрадовић, фокус махом био на објашњењу критеријума за избор песника и песама у антологији, други предговор књиге, који је у потпису обе ауторке, представља краћи преглед историје српског народа и његове културе од раног средњег века до данас, уз посебан осврт на српску књижевност 20. века. Управо овај предговор показује да је концепт антологије танано промишљен, уз пуну свест о њеној намени, импликацијама и потенцијалним читаоцима. Иако у овом приказу постоје места којима се може приговорити, а која су превасходно последица економисања простором текста, далеко је важније то да је на свега десетак страна, на начин који је конкретан и јасан, за неупућеног читаоца представљена историја

српске културе у распону од десетак векова, у њеном унутрашњем развоју и кроз контакте са другим културама. Тако читалац може сазнати понешто о простору где живе Срби, о историји српског језика и писма, о развоју модерне српске поезије (од Доситеја, Вука, херојско-патријархалног романтизма поствукеровског периода, удаљавања од модела усмене поезије, преко модернизма и авангарде, до детаљнијих увида у превирања у српској поезији после Другог светског рата и одвојеног поглавља о српској књижевности после распада Југославије), појединачним писцима (и оним канонским и оним маргинализованим, попут Љубомира Мицића или Јеле Спиридоновић Савић), српској књижевној критици, српским књижевним часописима, издавачким кућама и важнијим књижевним наградама. И поред тога, акценат је остао на приказу развоја српске поезије, те је нарочита пажња, на пример, посвећена Винаверовом схватању језика и поетске форме, или пак главним тенденцијама у српској поезији педесетих година, означеној као социјалистички модернизам, као и карактеристичним школама и покретима у периоду креативне адаптације поезије социјалистичког модернизма и поетичких либерализација (београдска и војвођанска школа поезије; националистичка поезија; поезија сломљеног језика; поезија новог сензибилитета). Када је реч о књижевности постјугословенског периода, истакнута су два битна момента: поларизација књижевног живота с обзиром на политичка опредељења песника (са посебним освртом на питање писма), и пробој женске књижевности, односно њено самопрепознавање.

Ако се узме у обзир и то да је антологија плод готово искључиво међу-континенталне комуникације, посредством различитих друштвених мрежа, односно да су уреднице ретко имале прилике да се уживо састају, онда замашност овог пројекта још више долази до изражаја. И избор песама у антологији и квалитет њихових превода несумњиво ће америчком читаоцу приближити српску културу, а српску поезију представити и као аутентичну, и као књижевност високих уметничких квалитета. Читаоцу ова књига може деловати занимљиво јер га упознаје са донекле *егзотичном* културом; она може представљати и прозор у бурну прошлост Балкана; али она је, пре свега, прозор у онај део српске културе који је отворен, динамичан, толерантан и интернационално оријентисан. Песници који су укључени у антологију, према речима Биљане Обрадовић, увек су, без обзира на идеолошке околности у којима су стварали, фокусирани на универзалне аспекте људског искуства. Тако би се, напослетку, и могао описати циљ ове антологије: да прошири видике и отвори пут, за све нас.

Оливера С. Марковић³
 Универзитет у Нишу
 Филозофски факултет

³ oliveraomarkovic@gmail.com